Archetype

Δημοκρατία και αρχιτεκτονική

Ανδρέας Γιακουμακάτος - 23/09/2019

Πρόλογος

Στα κείμενα που θα ακολουθήσουν σε αυτό το μικρό αφιέρωμα, ο Stephan Trüby και ο Σωκράτης Γεωργιάδης ασχολούνται με το ζήτημα, σήμερα, της σχέσης της αρχιτεκτονικής με τις αξίες της δημοκρατίας. Μια επιθετική και ταυτόχρονα αντιευρωπαϊκή νέα Δεξιά, ιδίως στη Γερμανία, δείχνει να υιοθετεί μια όλο και πιο διαδεδομένη πρακτική στο πεδίο της αρχιτεκτονικής, που στοχεύει στη συστηματική πλέον ανοικοδόμηση ιστορικών κτιρίων στη χώρα· μια επιδίωξη που συνδέεται και ερμηνεύεται από την εξαιρετικά οξυδερκή διαπίστωση του Philipp Oswalt, ότι δηλαδή η Γερμανία σήμερα «δεν ονειρεύεται ένα διαφορετικό μέλλον αλλά μια διαφορετική ιστορία». Το πολιτισμικό κλίμα και η επιχειρηματολογία που καλλιεργείται σε αυτό το πλαίσιο, βρίσκει, σύμφωνα με τους δύο συγγραφείς, πολλαπλά σημεία σύγκλισης με την ολέθρια αντίληψη του ναζιστικού καθεστώτος για τη σχεδιασμένη ή υλοποιημένη αρχιτεκτονική, από την ιδέα του Βερολίνου-

νέας πρωτεύουσας και τη Νυρεμβέργη-κέντρο θριαμβικής αποθέωσης, ως τα στρατόπεδα συγκέντρωσης του τρίτου Ράιχ.

Το πρόβλημα της λειτουργίας της δημοκρατίας, τουλάχιστον στην Ευρώπη, είναι σήμερα ορατό και έχει ενταθεί από την ενίσχυση του λαϊκισμού, συνδυασμένου με την ανάπτυξη του ίντερνετ και των κοινωνικών δικτύων. Το μείγμα λαϊκισμού και διαδικτύου είναι εκρηκτικό και καταρχήν υπονομευτικό μιας ουσιαστικής λειτουργίας των θεσμών της δημοκρατίας, που βασίζεται στις θεμελιώδεις αρχές της αντιπροσωπευτικότητας, του πλουραλισμού και της αριστείας. Πρόσφατες εμπειρίες μιας διαφορετικής πολιτικής μηχανικής, όπως π.χ. η περίπτωση του Κόμματος των 5 Αστέρων στην Ιταλία, έχει ήδη αναδείξει μια σειρά από εγγενείς αντιφάσεις: την απουσία καταρχήν ενός σαφούς και αναγνωρίσιμου ιδεολογικού προσανατολισμού, και αντίθετα την υιοθέτηση της ισοπεδωτικής αρχής «uno vale uno» («ένας αξίζει έναν»/σχετικά με την επιλογή του πολιτικού προσωπικού, εννοείται) ή ότι σήμερα δεν υφίσταται πλέον ούτε Αριστερά ούτε Δεξιά, αλλά πολιτική είναι μόνο η επίλυση των προβλημάτων. Θα παρακάμψουμε εδώ τον σχολιασμό αυτού του τερατώδους παραδόξου.

Ο Σωκράτης Γεωργιάδης θίγει στην Εισαγωγή του το πρόβλημα της κρίσης εμπιστοσύνης, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, στη λειτουργία της δημοκρατίας και στην απειλή της ενδυνάμωσης, καταρχήν στη Γερμανία, μιας νέας Δεξιάς ξενοφοβικής, ρατσιστικής και νοσταλγικής, οι θέσεις της οποίας μπορούν να επηρεάσουν τη γενικότερη στάση άλλων κομμάτων, ακόμη και του φιλελεύθερου ή σοσιαλδημοκρατικού χώρου. Στο εκτεταμένο τελικό δοκίμιο αυτού του αφιερώματος «Εγκώμιο θανάτου: Η αρχιτεκτονική του ναζισμού» ο Γεωργιάδης ολοκληρώνει την επίκαιρη πολιτική του αποτίμηση με τη μεθοδική σκιαγράφηση των ιδεολογικών, τυπολογικών και σχεδιαστικών χαρακτηριστικών της αρχιτεκτονικής τού τρίτου Ράιχ και της «αισθητικής του θανάτου» που το σφράγισε ανεξίτηλα: ένα αλφαβητάρι της αρχιτεκτονικής γραμματικής του ναζισμού, των στόχων, των υλοποιήσεων και των «αρχών», την οικειοποίηση των οποίων δείχνουν σήμερα να αναζητούν οι επίδοξοι ομοϊδεάτες του.

Ο Γεωργιάδης υποστηρίζει ότι στις μέρες μας διαμορφώνεται η συνθήκη μιας νέας «πολιτισμικής ηγεμονίας, μιας ηγεμονίας που διεκδικεί κυρίως η Νέα Δεξιά αλλά έχει υποστηρικτές σε όλο το εύρος του πολιτικού φάσματος.» Δεν είμαι βέβαιος ότι πρέπει να συμμεριστούμε χωρίς επιφυλάξεις μια τόσο απαισιόδοξη διαπίστωση. Η Γερμανία, όπως θα δούμε στη συνέχεια, αποτελεί ιδιαίτερη περίπτωση, και κάθε πολιτικό φαινόμενο περνάει από το φίλτρο μιας «ειδικής» κατανόησης ή –πρέπει να– προσεγγίζεται πάντα με έναν μεγεθυντικό φακό εξαιτίας της δραματικής ιστορίας αυτής της χώρας στον 20ό αιώνα. Οι τελευταίες ευρωεκλογές, για παράδειγμα, έδειξαν ότι η Γηραιά Ήπειρος ακόμη αντιστέκεται αποτελεσματικά σε μια απειλητική προοπτική όπως αυτή που περιγράφηκε παραπάνω, καθώς οι δυνάμεις εντός του Κοινοβουλίου ανήκουν κατά συντριπτική πλειοψηφία στο λεγόμενο δημοκρατικό τόξο: οι συντηρητικοί και οι ταυτοτικοί συγκεντρώνουν συνολικά «μόνο» 135 έδρες απέναντι στις 751 συνολικά του ευρωκοινοβουλίου. Οφείλουμε εδώ να επισημάνουμε ότι οι παραπάνω (ακρο) δεξιοί εθνολαϊκιστές είναι ταυτόχρονα και ευρωσκεπτικιστές, κάτι που θα αρκούσε για να μας πείσει για τη σημασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η στήριξη της οποίας θα έπρεπε να αποτελεί χρέος και οφειλή κάθε δημοκρατικού πολίτη αυτής της ηπείρου. Η Ένωση ασφαλώς έχει ανάγκη από μεταρρυθμίσεις, αλλά αποτελεί σήμερα τη μόνη ελπίδα επιβίωσης και ευημερίας για τους Ευρωπαίους πολίτες απέναντι στις ραγδαίες διεθνείς εξελίξεις και τις νέες συνθήκες.

Φυσικά, δεν πρέπει κανείς να εφησυχάζει. Για παράδειγμα, μετά την αυτοκτονική επιχείρηση-μπούμερανγκ που έθεσε τον Ματέο Σαλβίνι εκτός κυβέρνησης στην Ιταλία, οι δημοκρατικές δυνάμεις σε αυτή τη χώρα εκφράζουν γενικά «ανακούφιση» για την εξέλιξη των πραγμάτων, που οδήγησε σε μια νέα κυβερνητική συμμαχία μεταξύ του κινήματος των 5 Αστέρων και του Δημοκρατικού Κόμματος. Ο Σαλβίνι, ένα είδος εξαιρετικά προικισμένου πολιτικού ζώου, είναι φανατικός αντιευρωπαϊστής, μιλάει κατευθείαν με τον «κόσμο» παρακάμπτοντας αν χρειάζεται και το Κοινοβούλιο, απευθύνεται σχεδόν αποκλειστικά στο θυμικό χρησιμοποιώντας τα κοινωνικά δίκτυα με τρόπο σχεδόν παροξυστικό, διαχειρίζεται συνθήματα που δείχνουν πειστικά με ιδιαίτερα αποτελεσματικό τρόπο και, εντέλει, ζητάει «pieni poteri» («πλήρεις εξουσίες») για να υλοποιήσει το πρόγραμμά του (σας θυμίζει κάτι αυτό;). Δείχνει επικοινωνιακός και «δημοκρατικός» αλλά η γλώσσα του σώματος, τα υποδόρια μηνύματα, οι συντηρητικές θέσεις και εντέλει μια αύρα αυταρχισμού μαρτυρούν ότι έχουμε να κάνουμε με ένα άλλο φαινόμενο. Είναι χαρακτηριστικό ότι με διάταγμα της προηγούμενης κυβέρνησης που υπογράφτηκε από τον Σαλβίνι, τότε υπουργό Εσωτερικών (το περίφημο «Decreto Sicurezza»), η τοπική αυτοδιοίκηση –που ειρήσθω εν παρόδω στην Ιταλία έχει παράδοση 10 αιώνων και είναι γενικά ισχυρότατη και με πολλαπλές αρμοδιότητες– βρίσκεται σε καθεστώς πλήρους αδυναμίας σε

ό,τι αφορά τη διαχείριση του ζητήματος των μεταναστών/προσφύγων, διότι το διάταγμα της αφαιρεί κάθε δυνατότητα δράσεων ή πρωτοβουλιών για την ένταξη των ιδίων στην ιταλική κοινωνία, κάτι που σε τελική ανάλυση δημιουργεί περισσότερα προβλήματα στην εθνική οικονομία και ασφάλεια από όσα φέρεται ότι ήθελε να επιλύσει ο φιλόδοξος υπουργός Εσωτερικών. Πολλοί οξυδερκείς παρατηρητές στην Ιταλία έχουν επισημάνει τον κίνδυνο ενός νέου φασισμού με αφορμή την προσωπικότητα και τις θέσεις του Σαλβίνι, ενώ άλλοι διάσημοι σχολιαστές, όπως ο Luciano Fontana, διευθυντής της «Corriere della Sera» ή ο γνωστότατος δημοσιογράφος και ιστορικός Paolo Mieli, έχουν αποκλείσει με επανειλημμένα σχόλιά τους αυτό το ενδεχόμενο. Η διάγνωσή τους κάνει πραγματικά εντύπωση, γιατί δεν χρειάζεται κανείς να υιοθετεί τον «ρωμαϊκό χαιρετισμό» ή να φοράει μαύρο πουκάμισο για να ορίζεται ως φασίστας. Μπορεί το καθεστώς της μουσολινικής εικοσαετίας να είναι «ανεπανάληπτο» και να ανήκει στην ιστορία, υπάρχουν όμως άλλοι κώδικες επικοινωνίας, πεποιθήσεις και χειρισμοί σε θέση να αναβιώσουν μια ανάλογη συνθήκη με τους όρους του σήμερα.

Δια του λόγου το αληθές, πρόσφατα ο Σαλβίνι, την εποχή μάλιστα που ήταν υπουργός Εσωτερικών, έδωσε μια μεγάλη συνέντευξη στη δημοσιογράφο Chiara Giannini για να εκδοθεί σε βιβλίο. Τίποτα το μεμπτό έως εδώ. Το ζήτημα είναι ότι το βιβλίο θα τυπωθεί από τον εκδοτικό οίκο Altaforte που πρόσκειται στο CasaPound, ένα ιδιαίτερα δραστήριο νεοφασιστικό μόρφωμα σήμερα στην Ιταλία, που δανείζεται το όνομά του από εκείνο του Ezra Pound, του διάσημου και αμφιλεγόμενου Αμερικανού ποιητή και κριτικού (για μια εξαιρετική πρόσφατη σκιαγράφηση της φυσιογνωμίας του από τον Αναστάση Βιστωνίτη, βλ. «Έζρα Πάουντ: 'Μέγας ποιητής και μέγας ανόητος'», *Το Βήμα*, 4.8.2019). Ο Σαλβίνι απάντησε στην ομοβροντία κριτικών σχολίων για το θέμα λέγοντας ότι έδωσε τη συνέντευξη χωρίς να γνωρίζει, ούτε να ελέγχει, ποιος θα αναλάβει την έκδοσή της (!!). Πρόκειται για ένα επικίνδυνο παιχνίδι: ο ηγέτης της Λέγκας, ενώ δεν δυσαρεστεί τους παραδοσιακούς ψηφοφόρους του, κλείνει το μάτι και σε εκείνους του ακροδεξιού χώρου στέλνοντας ταυτόχρονα πολλαπλά μηνύματα για τις πραγματικές θέσεις και προθέσεις του.

Στο άρθρο αυτού του αφιερώματος «Πώς η Δεξιά επιχειρεί να κατασκευάσει μια εναλλακτική γερμανική ιστορία», ο Stephan Trüby, διευθυντής του Ινστιτούτου Αρχών Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής και Σχεδιασμού του Πανεπιστημίου της Στουτγάρδης, ασχολείται με το ζήτημα της ιδεολογικής και πολιτικής χρήσης της αρχιτεκτονικής σήμερα στη Γερμανία. Βασική θέση του είναι ότι η χώρα κατακλύζεται από ένα νέο κύμα ανακατασκευών ιστορικών κτιρίων ή συνόλων, ένα κύμα που αποτελεί ιδεολογική σημαία της νέας (ή και νεοφασιστικής) Δεξιάς και που βρίσκει υποστηρικτές ανάμεσα τόσο στους πολίτες όσο και σε πολιτικούς εθνικής κλίμακας ή της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η τάση αυτή αποτελεί ένα είδος ιδεολογικού βραχίονα και συμπορεύεται με την ανάπτυξη συντηρητικών ή και ακροδεξιών πεποιθήσεων σήμερα στη Γερμανία. Ο συγγραφέας με συναρπαστικό τρόπο σχολιάζει σχετικά παραδείγματα σκηνογραφικών αναβιώσεων (μεταξύ άλλων την περίπτωση του ιστορικού κέντρου της Φρανκφούρτης), ενώ δεν παραλείπει και αναφορές σε άλλα κλασικά του είδους με αναγνωρισμένες αρετές, όπως η παλαιότερη αποκατάσταση της Παλαιάς Πινακοθήκης στο Μόναχο ή η πιο πρόσφατη του Νέου Μουσείου στο Βερολίνο. Ας μη μας διαφεύγει ωστόσο ότι τα τελευταία είναι δύο κτίρια που δεν καταστράφηκαν ολοσχερώς αλλά που η κατάστασή τους επέτρεπε την αποκατάσταση μέσω της μερικής μόνο ανακατασκευής.

Το εξαιρετικό άρθρο του Trüby είναι χαρακτηριστικό των δραματικών αντιφάσεων και των ιδιαίτερων συνθηκών με τις οποίες η μεταπολεμική Γερμανία είναι διαχρονικά υποχρεωμένη να αναμετράται, καθώς βρίσκεται στη θέση διαρκούς ενόχου, απολογούμενη για τα ναζιστικά εγκλήματα τα οποία είχαν τεράστιο κόστος και για την ίδια τη χώρα, μεταξύ άλλων και σε ό,τι αφορά την αρχιτεκτονική κληρονομιά. Κύριος σκοπός της πρόσφατης τάσης των ιστορικών ανακατασκευών, σύμφωνα με τον συγγραφέα, είναι σήμερα η απάλειψη των ιχνών του εθνικοσοσιαλισμού και μαζί μ' αυτά του ένοχου παρελθόντος και των καταστροφών που ο ίδιος προκάλεσε, δημιουργώντας ένα είδος φανταστικής αν-ιστορικότητας και συνέχειας. Πρόκειται για μια απροσδόκητη χρήση του εργαλείου της ιστορικής ανακατασκευής, που όμως θέτει κάποια άλλα προβλήματα.

APOTHEKE
PARMACIA

Φλωρεντία. Απόψεις περιοχών στα δύο άκρα της γέφυρας Ponte Vecchio, όπως ανοικοδομήθηκαν μετά τις ανατινάξεις της 3/4ης Αυγούστου 1944 (αρχιτέκτονες Italo Gamberini, Giovanni Michelucci κ.ά). Στην εποχή τους οι επεμβάσεις αυτές δεν θεωρήθηκαν αρκούντως «τολμηρές» από την πιο προοδευτική αρχιτεκτονική διανόηση· σε κάθε περίπτωση, οι κατασκευές αυτές έχουν αβίαστα ενσωματωθεί στην αισθητική αντίληψη των Φλωρεντινών για την πόλη τους. Αντίθετα από τη Γερμανία, η κουλτούρα της ανακατασκευής ιστορικών κτιρίων και ακόμη περισσότερο συνόλων «όπου ήταν και όπως ήταν» ποτέ δεν υπήρξε η επικρατέστερη στη μεταπολεμική ιταλική αρχιτεκτονική. Σχετικά με αυτό, αρκεί μια παρατήρηση του Giovanni Michelucci, που στα μέσα της δεκαετίας του 1950 σημείωνε: «Κάθε αρχιτεκτονικό ψεύδος και κάθε συμβιβασμός είναι ενάντια στην ιστορία και γι' αυτό ανήθικο» (φωτογραφίες Ανδρέας Γιακουμακάτος)

Η φιλολογική ανακατασκευή δεν είναι μόνο πρόβλημα τεχνικό αλλά και κοινωνικό και πολιτισμικό. Σε πολλές περιπτώσεις έχει να κάνει με την αποκατάσταση ενός συλλογικού αισθήματος του «ανήκειν» σε μια κοινότητα, σε μια παράδοση, σε ένα πολιτισμικό περιβάλλον με αναγνωρίσιμα ιστορικά χαρακτηριστικά. Αμέσως μετά τον πόλεμο, τέθηκε σε όλες τις χώρες το ζήτημα της ανακατασκευής ή ενός νέου σχεδιασμού, για διάφορους λόγους και με διαφορετικά αποτελέσματα. Στη Φλωρεντία, ανακατασκευάστηκε «όπου ήταν και όπως ήταν» το κατεστραμμένο από τους Γερμανούς ponte Santa Trinita, η γέφυρα στον Άρνο του Μιχαήλ Άγγελου και του Bartolomeo Ammannati, ενώ λίγα μέτρα παραπέρα, γύρω από το Ponte Vecchio, οι επίσης ανατιναγμένες περιοχές στις δύο άκρες της διάσημης γέφυρας οικοδομήθηκαν εκ νέου σε σχέδια της πρώτης μεταπολεμικής περιόδου, που μπορούν να θεωρηθούν επιτυχημένα και από την άποψη της ένταξης και από την άποψη του διαλόγου με το ιστορικό περιβάλλον. Στη Δρέσδη αντίθετα, στη «Φλωρεντία του Έλβα», αποφασίστηκε η φιλολογική ανακατασκευή της πόλης, περιλαμβανομένης και της περίφημης Frauenkirche, της εκκλησίας της Παναγίας (η επιλογή της περιόδου στην οποία η Δρέσδη θα έπρεπε να προσομοιάζει,

συνεπώς να ανακατασκευαστεί, αποτελεί ένα άλλο σοβαρό ζήτημα που προς το παρόν παρακάμπτουμε). Η επιθυμία ωστόσο της τοπικής κοινωνίας, μεταπολεμικά, για την ανακατασκευή της πόλης (όπως συνέβη π.χ. και με την Νυρεμβέργη) δεν μπορεί να καταδικαστεί δίχως άλλη συζήτηση.

Όταν ανακατασκευάστηκε «όπου ήταν και όπως ήταν» το Teatro La Fenice στη Βενετία, μετά την καταστροφική πυρκαγιά του 1996, ή αντίστοιχα το Teatro Petruzzelli στο Μπάρι μετά τον εμπρησμό του 1991, τούτο δεν συνέβη επειδή οι τοπικές κοινωνίες καλλιεργούσαν ενδόμυχα τη μνήμη του φασιστικού καθεστώτος, αλλά επειδή προτιμούσαν ένα θέατρο που να είναι ακόμη φορέας συνέχειας, μνήμης και κοινωνικής-πολιτισμικής ταυτότητας (το ίδιο ισχύει και για τη μεταπολεμική ιστορική ανακατασκευή της Σκάλας του Μιλάνου). Είναι προφανές ότι ένας νέος σχεδιασμός θα μπορούσε να αποδώσει σε αυτές τις πόλεις κτίρια σύγχρονης αρχιτεκτονικής εξαιρετικής ποιότητας, αλλά η αρχιτεκτονική δεν σχεδιάζεται μόνο για τους αρχιτέκτονες (πρόσφατο παράδειγμα είναι το κλείσιμο της Όπερας της Φλωρεντίας και η ανέγερση νέου συγκροτήματος στις παρυφές της πόλης, που δεν έχει όμως αγαπηθεί από το κοινό: βλ. σχετικά, Α. Γιακουμακάτος, «Η νέα Όπερα της Φλωρεντίας», *Το Βήμα*, 15.01.2012). Ακόμη, οι πολίτες του Παρισιού που επιθυμούν την πιστή ανακατασκευή της Νοτρ Νταμ μετά τη φετινή πυρκαγιά δεν είναι νοσταλγοί του καθεστώτος του Βισύ, αλλά εμφορούνται από την κατανοητή επιθυμία να ξαναβρούν τον χαμένο καθεδρικό τους και μαζί με αυτόν τη συλλογική τους μνήμη (ίσως η στάση αυτή να προέρχεται κατά κάποιο τρόπο και από την έλλειψη εμπιστοσύνης γενικώς ενός μέρους του κοινού απέναντι στα «κατορθώματα» της σύγχρονης αρχιτεκτονικής). Ας μην ξεχνάμε επίσης ότι η «κουλτούρα της συντήρησης» είναι σήμερα η νέα βίβλος μιας politically correct πολιτισμικής διαχείρισης, και τούτο και με τις ευλογίες της Ουνέσκο και των απανταχού της γης «μνημείων παγκόσμιας κληρονομιάς» που οφείλουν έτσι να παραμείνουν ακούνητα, αμίλητα και αγέλαστα στον χρόνο. Αυτή είναι μια από τις μεγάλες αντιφάσεις του σημερινού αρχιτεκτονικού πολιτισμού μας: από την άποψη αυτή, οι πρώτες δεκαετίες μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο ήταν πολύ πιο «τολμηρές», κάτι που ωστόσο κόστισε ακριβά σε διάφορα αρχιτεκτονικά μνημεία του απώτερου και του πρόσφατου παρελθόντος μας σε όλη την Ευρώπη και όχι μόνο.

Αν ενοχοποιούσαμε και αποκλείαμε την πρακτική της ιστορικής αποκατάστασης ή ανακατασκευής ως in toto αντιδραστική, πολιτικά ένοχη και πολιτισμικά αδιέξοδη, θα έπρεπε ταυτόχρονα να απορρίψουμε την πρακτική της ανακατασκευής της αρχιτεκτονικής του 20ού αιώνα. Είναι προφανές ότι τούτο αποτελεί παράδοξο, ενώ αναδεικνύει και από μια διαφορετική οπτική τις διαφορές στην προσέγγιση και διαχείριση της προμοντέρνας αρχιτεκτονικής κληρονομιάς σε σχέση με τη μοντέρνα. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι εμβληματικά κτίρια της δεκαετίας του 1920, όπως το Γερμανικό Περίπτερο στη Βαρκελώνη ή το περίπτερο του Esprit Nouveau (που ανακατασκευάστηκε στη Μπολόνια, για να περιοριστούμε σε ελάχιστα παραδείγματα), δεν εκφράζουν ακριβώς ολοκληρωτικές αρχές. Τούτο όμως έχει να κάνει με πολιτικά συμφραζόμενα και αποτιμήσεις, όχι με αρχιτεκτονικές ή πολεοδομικές αξίες ούτε με τεχνικά δεδομένα. Η ιδέα της ανακατασκευής δεν είναι μια απόλυτη αρχή που είτε απορρίπτεται είτε υιοθετείται, αλλά σχετίζεται με πολιτισμικές και κοινωνικές συνθήκες και με ιδιαιτερότητες και επιλογές που μπορούν να είναι τελείως διαφορετικές από τόπο σε τόπο και από εποχή σε εποχή. Θα πρέπει να δεχθούμε ότι το ζήτημα της ανακατασκευής είναι αρχιτεκτονικό και πολιτισμικό· ως ιδεολογικό και πολιτικό είναι άλλο ζήτημα.

Είναι προφανές ότι από την άποψη της ίδιας της ζωής και της εξέλιξης των πόλεων, και από εκείνη της αρχιτεκτονικής δεοντολογίας, αλλά και ως πολιτισμική πρακτική, ο εκ νέου σχεδιασμός αποτελεί την ορθή προσέγγιση σε ό,τι αφορά τη διαμόρφωση του βιώσιμου χώρου, παράλληλα με την καταδίκη των αντιιστορικών, ρομαντικών ή σκηνογραφικών προσπαθειών φιλολογικών αναβιώσεων. Στην περίπτωση όμως τόσο βίαιων και οδυνηρών γεγονότων όπως εκείνο του Β΄ παγκόσμιου πολέμου, το αίτημα της αποκατάστασης καταρχήν της εικόνας εκείνων των κτιριακών μαρτυριών, που έχουν καταγραφεί στη συλλογική συνείδηση ως το υλικό πλαίσιο της ταυτότητας μιας ολόκληρης κοινότητας, είναι ένα αίτημα που δεν μπορεί κανείς να αγνοεί. Τι θα ήταν η Δρέσδη χωρίς το Zwinger που δεν αφήνει κανέναν επισκέπτη ασυγκίνητο; Φυσικά, στη γερμανική ιδιαιτερότητα, εκεί όπου η ανακατασκευή σήμερα ενδύεται έναν τόσο απειλητικό –όσο και ευρηματικό– ιδεολογικό μανδύα, ο οποίος επιδιώκει την απάλειψη της ναζιστικής μνήμης και την αποκατάσταση μιας νέας ταυτοτικής καθαρότητας έξω από τον χρόνο, τα πράγματα αλλάζουν δραματικά και απαιτούν μια διαφορετική διαχείριση του ζητήματος.

Εισαγωγική εικόνα: D. Chipperfield και Julian Harrap, Neues Museum, Βερολίνο (φωτογραφία Ανδρέας

Γιακουμακάτος)